

الشباب في المجتمع البدوي في النقب - مسح سكاني وخدماتي

צעירים בחברה הבדואית בנגב -

מיפוי אוכלוסייה ושירותים

ملخص תקציר

مقدم إلى دائرة التطوير الاقتصادي-الاجتماعي في المجتمع البدوي في النقب

على يد مؤسسة NAS-ناس للبحث والاستشارات

فريق البحث: أفيثيت حاي, آران زينر, دورين ليزر وأسماء جامع

فبراير 2026

موجس لاگף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב

על ידי נאס-נאס מחקר וייעוץ בע"מ

צוות המחקר: אביבית חי, ארן זינר, דורין לזר ואסמאא אבו ג'אמע

תקציר בעברית

ملخص باللغة العربية

يشكّل هذا المستند ملخّصًا لتقرير الشباب الذي يُكتب في إطار تنفيذ البند ج.1 من قرار الحكومة رقم 1279، «مسار المجتمع المدني»، الذي تقوده دائرة التطوير الاقتصادي-الاجتماعي في المجتمع البدوي في النقب، ويرتكز على ثلاثة محاور رئيسية: الطفولة المبكرة، الشباب، وتعزيز منظمات المجتمع المدني والقوى البشرية في المجتمع البدوي.

في هذا التقرير تم فحص:

1. تأثير مستويات التعليم على مستويات التشغيل والأجور لدى الشباب البدو خلال فترة بداية النضج. وبالاستناد إلى هذه المعطيات، تم تحديد عدد الشباب الموجودين داخل "مسار" أو خارجه، وكذلك المسارات المركزية التي يتواجد فيها الشباب خلال هذه السنوات.

2. تم تغطية الجماهير المستهدفة المحددة بين صفوف شباب البدو من خلال برامج التفعيل الميداني في إطار منظمات المجتمع المدني وقرارات الخطة الخمسية.

تتيح هذه المسارات تعريف مجموعات مركزية بين الشبان والشابات البدو، مع تحديد العوائق ونقاط التحوّل والمجالات التي يُستحسن التركيز عليها من أجل النهوض بالسكان، كما تُمكن من التفكير في استجابات تفضلية على المستوى المحلي.

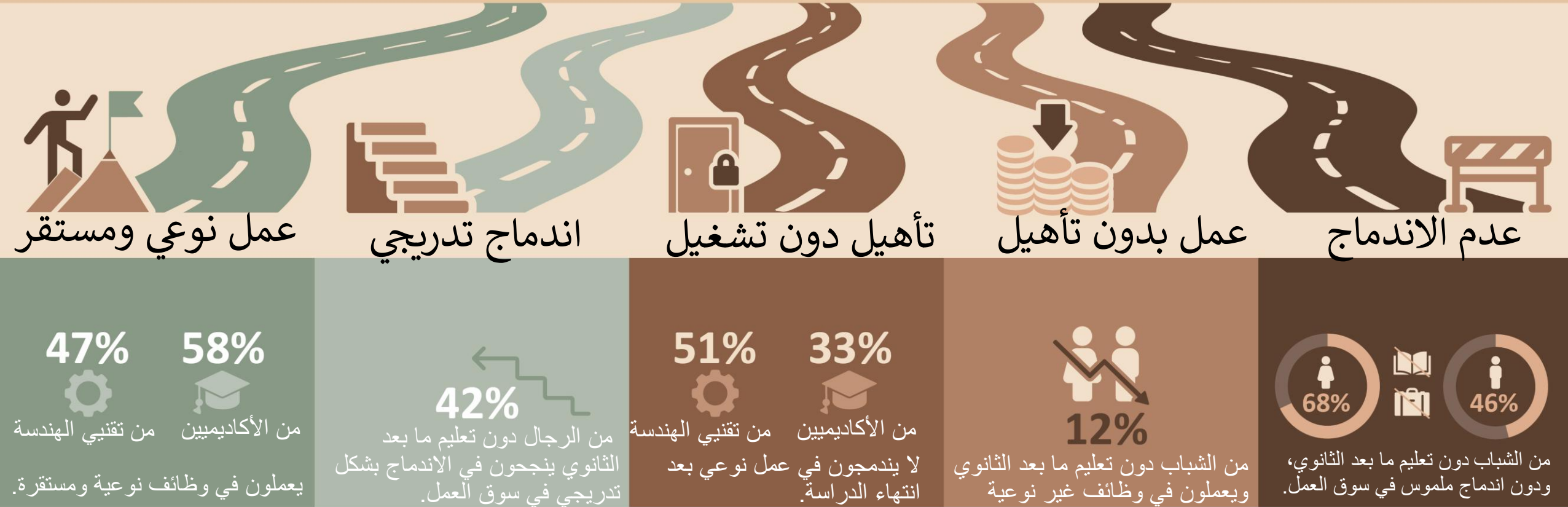
تم بناء المسارات الرئيسية بالاستناد إلى البيانات الكاملة للفئة العمرية 18-27، وإلى مجموعة البيانات الكاملة المتوقّرة في لوحة المعلومات (Dashboard) ([رابط البيانات](#)).

مسارات التعليم والتشغيل

في هذا التقرير تم وصف المسارات الرئيسية التي يمرّ بها الشبان والشابات البدو في الفئة العمرية 18-27، وذلك استنادًا إلى دمج معطيات التعليم، التشغيل والأجور (مع توسّع إضافي في لوحة المعلومات - Dashboard -)

تُشكّل المسارات الخمسة الرئيسية التي جرى وصفها خريطة طريق يمكن من خلالها رصد الحركات الأساسية خلال مرحلة الشباب، كما تساعد على تحديد نقاط التحوّل، العوائق، ومسارات الحراك الاجتماعي/الاقتصادي الرئيسية.

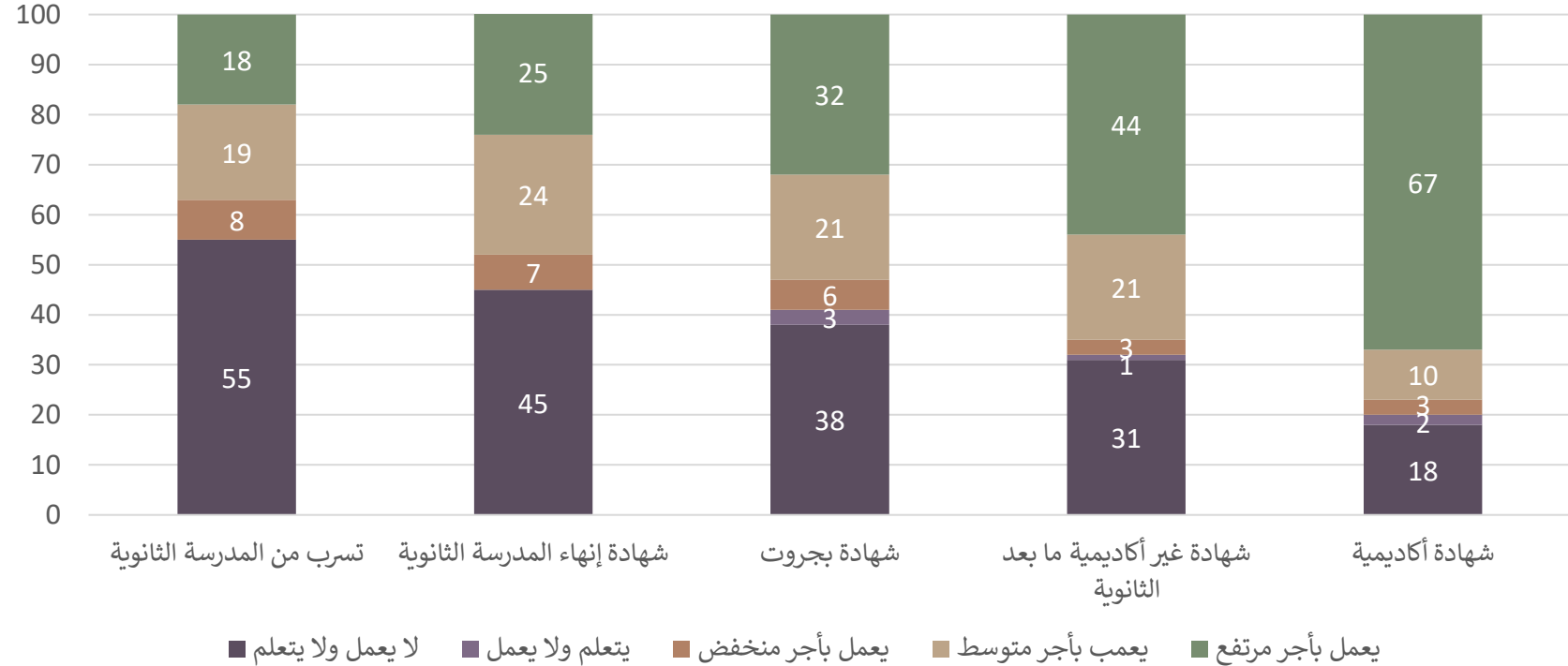
*تم احتساب النسب الواردة استنادًا إلى مستويات التعليم ذات الصلة بكل مسار ضمن الفئة العمرية 20-27، باستثناء الحاصلين على شهادة ما بعد الثانوية والحاصلين على شهادة أكاديمية، حيث جرى الاحتساب من بين إجمالي حاملي الشهادات.

مسارات التعليم والتشغيل: وضع العمل/التعليم في جيل 27 (رجال)

تعرض الرسوم البيانية التالية مستويات التشغيل والأجور بحسب مستويات التعليم لدى الشبان والشابات البدو في سن 27 عامًا – نهاية مرحلة بداية النضج. يُعرض هذا الرسم بيانات **الرجال**، بينما يُعرض الرسم في الشريحة التالية بيانات **النساء**. وقد جرى تعريف الشباب الموجودين في وضع "لا يعمل ولا يدرس" على أنهم خارج "المسار".

تفصيل حالة العمل/الدراسة في سن 27 حسب مستويات التعليم، **رجال**، 2023 (%)

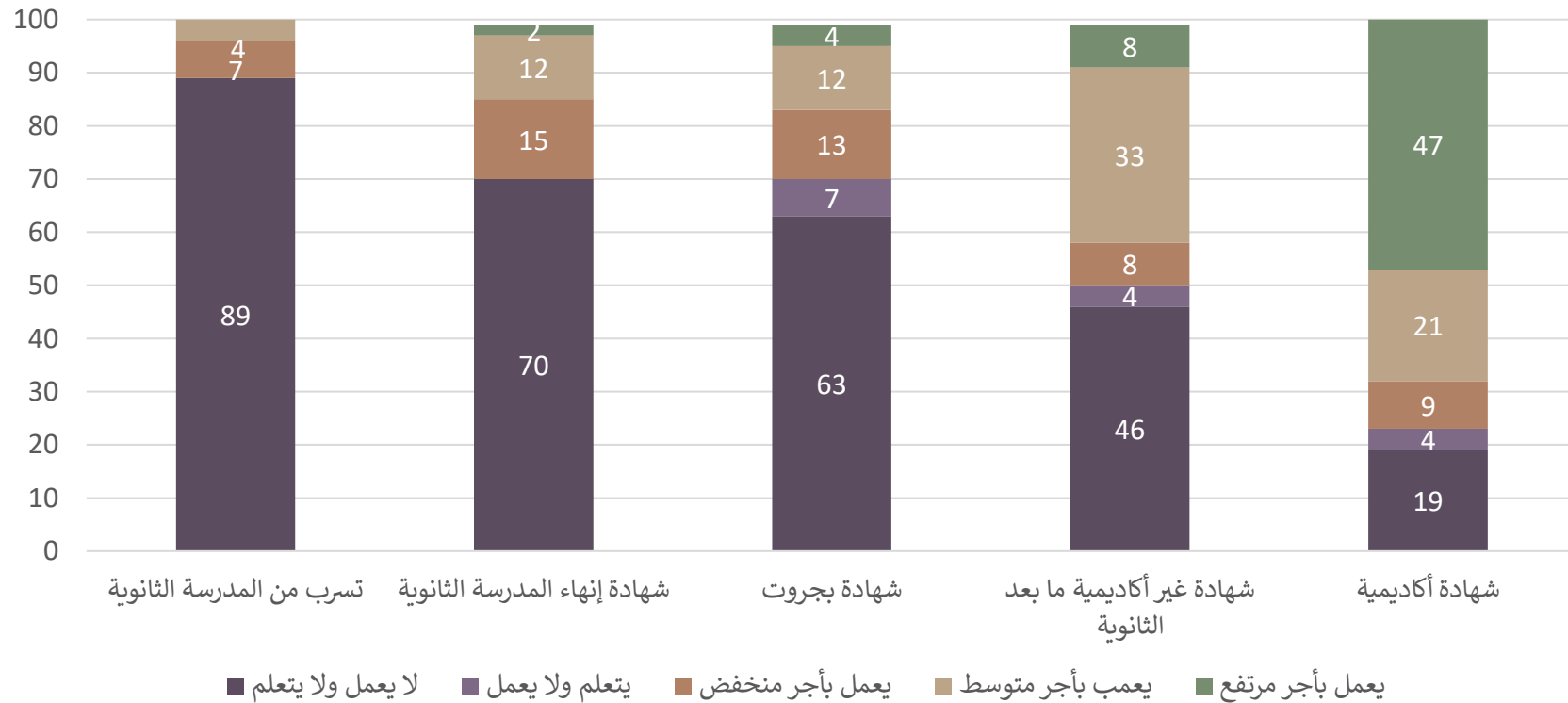
بين الرجال، يمكن الملاحظة أنه كلما ارتفع مستوى التعليم، انخفضت نسبة الشباب الذين لا يعملون ولا يدرسون، وبالتوازي ارتفعت نسبة العاملين بأجور مرتفعة بشكل عام، وكذلك حصتهم من إجمالي العاملين.

- **عمل بأجر منخفض:** متوسط الأجر الشهري بين 1,325 ₪ - 5,300 ₪; **عمل بأجر متوسط:** متوسط الأجر الشهري بين 5,300 ₪ - 9,000 ₪;
- **عمل بأجر مرتفع:** متوسط الأجر الشهري فوق 9,000 ₪. يُقسّم الطلاب العاملون حسب مستويات الأجور، شأنهم شأن باقي العاملين..
- كل من لا يعمل، أو يعمل ويتقاضى أجرًا يصل حتى **1,325** شيكل وليس طالبًا، جرى تعريفه على أنه "لا يعمل ولا يدرس".

مسارات التعلفم والتشغفل : وفع العمل/التعلفم فف ففل 27 (نساء)

ففففل ففلة العمل/الفرففة فف سن 27 ففب مسفوفف التعلفم، نساء، 2023 (%)

ففن النساء، وعلف فرار الففال، كلما ارففف مسفوف التعلفم، فمكن ملافظة ففسف فف مفءلاف الففوفف وانففاف فف نسب النساء اللوافف لا ففمفم ولا ففرفم.
ومع ذلك، ففن مفءلاف ففوفف النساء أقل بشكل ملافوظ من مفءلاف ففوفف الففال، باسفففاء الففلاف علف شهادة ففرففة.
إضافة إلى ذلك، وفف ففن أن الففال، فمف ففهم أصفاب مسفوفف ففوفف ففرف ففرففة، ففدمفون فف سوق العمل بمسفوفف أفور مرفففة، ففن النساء لا ففدمفون فف ففة الأفور المرفففة بنسب ملموسة إلا إذا كن ففلاف علف شهادة ففرففة.

نطاق ءعطففة الءءماء - بلورة المفاهفم فى عالم الشباف

فى هءا الفصل جرى بلورة "العالم" الءى فءءرك فىه الشباف. ولءءقق ذلك، ءم ءءفء مءموءاء فرعىة بفن الشباف البءء فى الفءة العمرىة 18-27 ءلال مراءل الاءءقال من المرحلة الءانوىة إلى ءفاة البالفن، وذلء بالاسءناء إلى مسءوى الءعلفم الءانوى لءفهم (بوصفه عاملاً مراءزياً فؤءر فى مءارءءهم فى البرامء المفءانىة وكدلك فى الءعلفم اللاحق)*.

ءم عمل ءءقاع لهءه المعطففاء مع مءمل البرامء والاسءءاباء المفعّلة لءءمة المءءمع البءءى من قبل منءماء المءءمع المءنى وفى إطار نشاء الوزاراء الءكوءمىة بموءب قراءى الءكوءمة رقم 1279 و549، وذلء بءءف نسب الءعطففة لءى ءماهفر الءءف المعنىة. لم فءرء فى هءا المسءء الءءماى برامء ءكوءمىة إءافىة.

ءمء بلورة مءال الشباف على النحو الءالى:

- فابسءان - مرحلة الءانوىة من ءهة (الأعمار 16-18)، ومرحلة النضء من ءهة أءرى (ابءءاءً من سن 27).
- "مفاه هاءءة" - ءمءل فءرة بءافة النضء، وهى مرحلة الاءءقال من نفاة المرحلة الءانوىة (18) ءءى بءافة الءفاة البالفة (27).
- أربع "ءزر" - ءءمل أنواع الءعلفم، الءاهفل، والعمل الرئفسىة فى الطرفق إلى الءفاة البالفة.
- "ءسور" - مراءل الاءءقال بفن "فابسة الءانوىة" وءل "ءزفرة"، ومن ءم بفن كل "ءزفرة" و"فابسة الءفاة البالفة".
- ءماهفر الءءف والبرامء - فى كل "فابسة" و"ءسر" و"ءزفرة" ءم ءوصف ءماهفر الءءف ذاء الصلة والبرامء العاملة لءءمءهم. كما ءوءء برامء ءءءم من هم فى ضاءقة أو وضع ءظر أو منسءبون من المساراء وفقعون فى "المفاه هاءءة".

ءعرض الصفاءة الءالىة هءا "العالم". ولمزفء من الءفصفل ءول ءعطففة الاسءءاباء فى كل مرحلة، فُرىء الرءوء إلى الءقرفر الكامل.

نطاق ففرفرف الففرفرف

"الفرفرف": ففرفرف ففرفرف ففرفرف ففرفرف الففرفرف، الففرفرف أو الففرفرف ففرفرف ففرفرف الففرفرف.

الففرفرف - ففرفرف -
نصف ففرفرف:
انفرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف الففرفرف ففرفرف
انفرفرف ففرفرف الففرفرف.

ففرفرف أففرفرف

ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف الففرفرف

الففرفرف - أففرفرف
الففرفرف الففرفرف:
ففرفرف الففرفرف
وبفرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف الففرفرف.

ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف الففرفرف

ففرفرف ففرفرف ومساعفرف ففرفرف

الففرفرف ففرفرف الففرفرف: ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف - الففرفرف الففرفرف.

الففرفرف ففرفرف ففرفرف: ففرفرف ففرفرف الففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف. ففرفرف ففرفرف ففرفرف ففرفرف ففرفرف ففرفرف.

ففرفرف ففرفرف/ففرفرف ففرفرف

ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف
الففرفرف الففرفرف

ففرفرف ففرفرف ففرفرف (ففرفرف الففرفرف) / ففرفرف ففرفرف

ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف

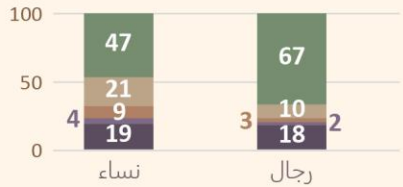
ففرفرف الففرفرف:
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
أو ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف، ففرفرف ففرفرف
ففرفرف ففرفرف ففرفرف
ففرفرف أو الففرفرف.

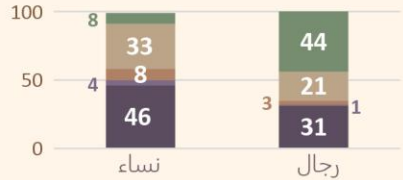
يعمل بأجر مرتفع ■ يتعلم ولا يعمل
يعمب بأجر متوسط ■ لا يعمل ولا يتعلم
يعمل بأجر منخفض ■

سن 27

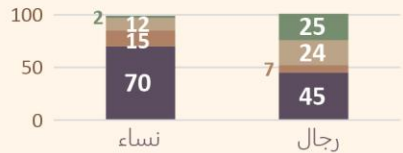
شهادة أكاديمية

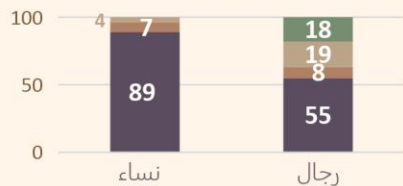
شهادة غير أكاديمية ما بعد الثانوية

شهادة إنهاء المدرسة الثانوية

تسرب من المدرسة الثانوية

المرحلة الثانوية

التعليم الأكاديمي

4,480 طالبًا جامعيًا
11 برنامجًا (تشكل 16% من مجمل البرامج
المخصصة للشباب)
1,537 مشاركًا (34% من هذه الفئة المستهدفة)

جسر إلى توظيف نوعي في مرحلة النضج:

3,570 من حملة الشهادات الجامعية
11 برنامجًا (16% من مجمل البرامج المخصصة للشباب)
1,385 مشاركًا في البرامج (39% من هذه الفئة
المستهدفة)

جسر إلى التعليم الأكاديمي:

7,300 حاصلون على شهادة بروت (الثانوية الإسرائيلية)
مستوفية لشروط القبول.
17 برنامجًا (تشكل 25% من مجمل البرامج المخصصة
للشباب).
1,653 مشاركًا في هذه البرامج (22% من هذه الفئة
المستهدفة).

تأهيل التقنيين والمهندسين التطبيقات (مساعد مهندس):

1,129 طالبًا
برنامج واحد (1.5% من مجمل البرامج المخصصة
للشباب)
373 مشاركًا (33% من هذه الفئة المستهدفة)

جسر إلى توظيف نوعي في مرحلة النضج:

1,091 من الحاصلين على شهادة هندسيين تطبيقيين
(مساعد مهندس)
0 برامج
0 مشاركين في البرامج

جسر إلى التعليم التكنولوجي:

5,000 حاصلون على شهادة بروت لا
تستوفي شروط القبول الجامعي
0 برامج
0 مشاركين في البرامج

جسر إلى التدريب المهني:

9,360 خريجي مدرسة بدون شهادة بروت
3 برامج (4.5% من مجمل البرامج المخصصة للشباب)
171 مشاركًا في البرامج (2% من هذه الفئة المستهدفة)

جسر إلى توظيف نوعي في مرحلة النضج*

0 برامج
0 مشاركين

التدريب المهني*

5 برامج (7.5% من مجمل البرامج
المخصصة للشباب)
1,328 مشاركًا

جسر إلى توظيف نوعي في مرحلة النضج:

0 برامج
0 مشاركين في البرامج

العمل دون تأهيل

1,297 مندمجين في سوق العمل بأجر منخفض
4 برامج (6% من مجمل البرامج المخصصة للشباب)
759 مشاركًا (58% من هذه الفئة المستهدفة)

جسر إلى العمل دون تأهيل:

14,608 متسربين
0 برامج
0 مشاركين في البرامج

الحد من الجريمة والعنف

3,460 لديهم ملفات جنائية مفتوحة
برنامج واحد (1.5% من مجمل البرامج المخصصة للشباب)
249 مشاركًا في البرنامج (7% من هذه الفئة المستهدفة)

رعاية الشباب المعرضين لعوامل الخطر والشباب في دائرة*

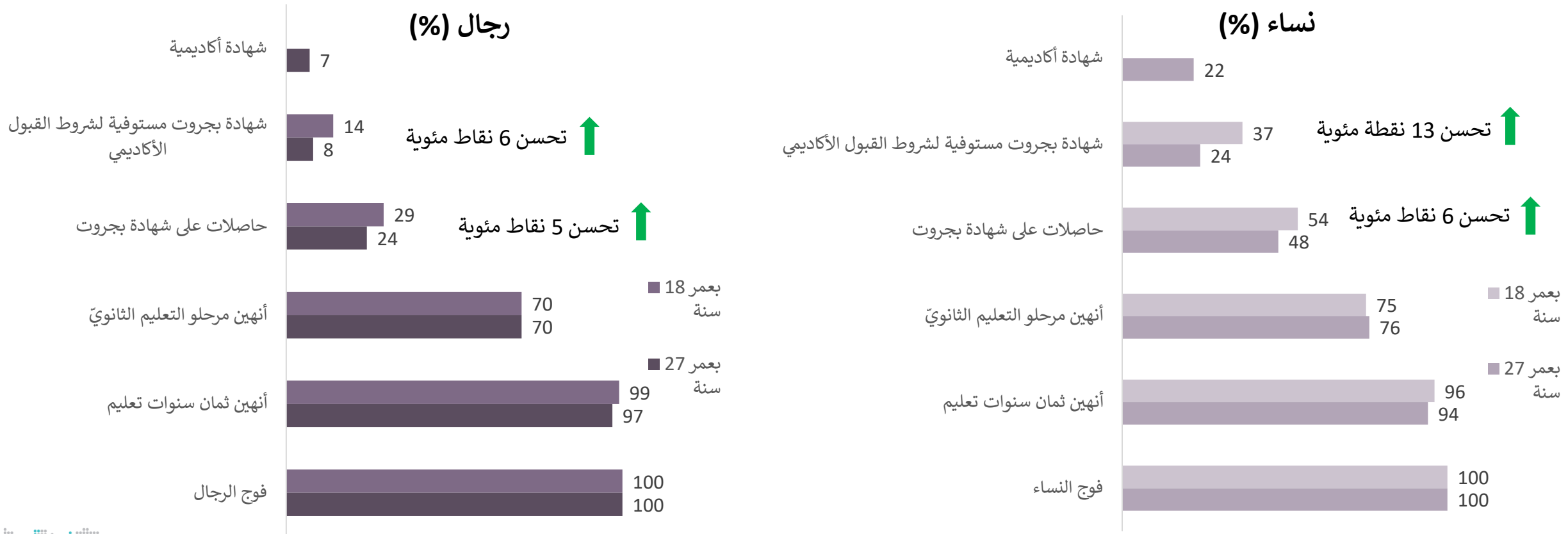
13 برنامجًا (19% من مجمل البرامج المخصصة للشباب)
1,583 مشاركًا في البرامج

*كما ذكر أعلاه، فإن حجم الفئة المستهدفة الدقيق غير معروف.

نطاق تغطية الخدمات – تقدم مستويات التعليم على مدى نحو عقد

عند النظر إلى مستويات التعليم لدى أبناء 27 عامًا وأبناء 18 عامًا (بيانات 2023)، يمكن ملاحظة أن النساء البدويات يتمتعن بمستويات تعليم أعلى من الرجال. إضافةً إلى ذلك، لدى أبناء 27 عامًا من كلا الجنسين، الغالبية العظمى من الشباب الحاصلين على شهادة بجرות مستوفية لشروط القبول الأكاديمي يكتسبون بالفعل شهادة أكاديمية أيضًا. تُتيح المعطيات إجراء مقارنة بين أبناء 27 عامًا (مواليد فوج 1996) وأبناء 18 عامًا (مواليد فوج 2005)، كما تُمكن من فحص تقدّم التعليم في المجتمع البدوي على مدى نحو عقد. وتشير هذه المقارنة إلى تحسّن ملحوظ في مستويات التعليم الثانوي، ولا سيّما في شهادة البجروت المستوفية لشروط القبول الأكاديمي. وبما أنّ معطيات فوج أبناء 18 عامًا لا تشمل من يُتوقع أن يُحسنوا مستويات تعليمهم الثانوي خلال سنوات النضج في طور التكوّن، فمن المتوقع أن يتّسع هذا الفارق أكثر. ويُعدّ هذا الارتفاع نتيجة لتطوّرات داخل المجتمع البدوي إلى جانب زيادة الاستثمار الحكومي والخيري.

1. أظهر البحث ثلاث استنتاجات بشأن أهمية مستوى شهادة البجروت

- أظهرت النتائج أن غالبية الشباب الحاصلين على شهادة بجروت مستوفية لشروط القبول الجامعي نجحوا في الاندماج في التعليم العالي وإنهاء فترة بداية النضج وهم يحملون شهادة أكاديمية. وتشير هذه المعطيات إلى الأهمية الكبيرة للحصول على شهادة بجروت ذات جودة، كما تدلّ على أن الموارد الكبيرة المُستثمرة في هذه الشريحة السكانية تؤتي ثمارها.
- تُعدّ الشهادة الأكاديمية نقطة الانطلاق الأهم نحو العمل بأجر مرتفع وتقليص نسبة من هم خارج المسار. إضافةً إلى ذلك، تتقلّص فجوات الأجور بين الرجال والنساء في صفوف الحاصلين على شهادات أكاديمية.
- إن انخفاض نسبة الرجال الحاصلين على شهادة بجروت، وبجروت مستوفية لشروط القبول الجامعي، يشكّل عائقًا أمام دمجهم في مجموعة متنوعة من البرامج والاستجابات، الأمر الذي يزيد من صعوبة اندماجهم لاحقًا في التعليم المتقدم وفي وظائف نوعية.

2. كما يُظهر البحث وجود معدلات تغطية أعلى للبرامج الموجهة لأصحاب مستويات التعليم المرتفعة، ولا سيّما في أعمار المرحلة الثانوية، وكذلك على امتداد فترة بداية النضج، خاصة للطلاب الجامعيين وحملة الشهادات. ويبدو أن هذا الاستثمار قد أسفر عن نتائج ملموسة. وانطلاقًا من هذه الرؤية، يحتمل أن يؤدي استثمار بمقدار مماثل في المجموعات الأضعف إلى تحسين مستويات التشغيل والأجور.

4. فوفسع "الفسور" - أف الاسءءباف الفف فربط بفن مراءل الفءلعم، الفأهفل، والفءشغل، مثل سنواف الانءقال، الفءضفراف ما قبل الفأهفل، وبرامء الإءماع الوظففل لءرفبف الأكاءفمفا، الفءقفنن، وبرامء الفأهفل المهنف، مع الفركفز على الاسءءباف غير الموءهه للفئه الأكاءفمفة، نظرًا للفنقص الفنففء: فءشبلع فوفسع الاسءءباف الفاءمة وفءء اسءءباف إضاففة.

5. ءمء الرءال فف برامء الفوءبفه: إلى ءانب رفء نسبة البءروف المسءوففة لشرء القبول ءءامعف لءف الرءال، ففوصف بفءراء ملاءماف هفكلفة فف برامء الفوءبفه/سنواف الانءقال من ءفء مءة الفءشاط، ساعاف العمل، وإمكانفة ءءمع بفن العمل والمشاركه فف البرنامج، بما ففءفء مشاركة عءء أكبر من الرءال. الفنففء: ففوصف بفءشبلع فطوفر اسءءباف مءصصه للءال من ءلال ءعواف فءقءم مءصصه.

6. اسءءباف مكملة لءراءه فءصص فءفف هءءسه (مساعء مهنءس): ءراءه فطوفر اسءءباف مءصصه للنساء البءوفاف ءرفءاف برامء فءففف الهءءسه، بهءف فءسفن انءماعهن فف وظائف نوعفة.

الفنففء: إءراء فءص مءمق للءعواف أمام الانءماع (اءءفار مءال ءراءه، نقص فرص العمل قرب الفءمعات السكنفة، وعوافق إضاففة)، فطوفر اسءءباف مكملة.

7. إنشاء مساراف فءشغل مفسره للنساء اللافف لم فكمفن فءلعمهن: فف ضوء مءءلاف الانءماع المءءنففة لهؤلاء النساء فف سوق العمل، ففوصف بفطوفر منظرومة من فرص الفأهفل والفءشغل المفسره للشاباف اللافف لم فكمفن فءلعمهن، بهءف منع بطالة مزمنة.

الفنففء: ءعم نماءء فءشغل ءرففة ومرنه لا فءطلب فءلعمًا ما بعء الفانوف، أو فءطلب فأهفلاً قصفر الأمء، بما فف ءلك الاسءءفءة من نماءء فائمة ءاءل البلاد.

- 8. الأبوة/الأمومة في سن مبكرة:** اعتماد منظور منظومي يربط بين الاستجابات الموجهة للشباب وبين الاستجابات الخاصة بالأبوة/الأمومة المبكرة. إذ يتحوّل جزء كبير من الشبان والشابات إلى آباء/أمهات في سن صغيرة، لكن الاستجابات القائمة غالبًا ما تتعامل مع كل مجال على حدة.
- التنفيذ:** تطوير استجابات مدمجة أو مواءمة استجابات الشباب بحيث تتيح مشاركة الآباء/الأمهات اليافعين (مثل توفير مساحة للأطفال خلال الورشات).
- 9. تعزيز وحدات الشباب:** تقوية وحدات الشباب كبنية تحتية مركزية واستراتيجية ترافق الشاب/الشابة من إنهاء المرحلة الثانوية حتى الاستقرار في سوق العمل بالتوازي مع تأسيس الأسرة. على هذه الوحدة أن تتوسط وتيسر وصول الشباب إلى الاستجابات الاجتماعية ومسارات التأهيل ذات الصلة، وأن تحدد الشباب الموجودين في ضائقة أو خطر وفي "خطر الوقوع في الخطر".
- التنفيذ:** المساعدة في إقامة وحدات جديدة في الأماكن التي تفتقر لها، وتعزيز الوحدات القائمة عبر تدعيم الموارد البشرية (مثل إضافة وظيفة منسق شراكات/مرافق علاجي للشباب)، تعزيز البنية التكنولوجية، وتمويل البرامج والأنشطة بما يتجاوز البنية الأساسية. وصياغة حلول مخصصة للمجتمعات السكنية الغير منظمة—مثل تشغيل وحدات شباب متنقلة تقدّم خدمات/ورشات.
- 10. استكمال المعرفة الناقصة:** جمعت في هذا التقرير معطيات أولية من نوعها تُمكن من إجراء تقسيمات لمجموعات فرعية داخل السكان. ولتمكين تطوير خدمات ملائمة لهذه المجموعات، يُوصى باستكمال المعرفة على النحو التالي:
- أ. فحص مجال التدريبات المهنية للشباب البدو بشكل منهجي، بما يشمل العائد الاقتصادي على الاستثمار وملاءمته لاحتياجات السوق. إذ تنقص صورة معمّقة حول فعالية هذه التدريبات، إسهامها الاقتصادي، وترجمتها إلى تشغيل مستقر. ويُوصى بدفع بحث مخصّص لتحسين دقة السياسات وترتيب أولويات الاستثمارات المستقبلية.
- ب. دراسة وضع الشباب في ضائقة/خطر وفي "خطر الوقوع في الخطر" بعمق، بما في ذلك توصيف المجموعات الفرعية ضمن هذه الفئة، ورسم خريطة لمجالات الاهتمام والمسارات التي قد تكون جذابة لهم، وغير ذلك.
- ج. التحقق من دقة مصطلحي "داخل المسار" و"خارج المسار" وتطويرهما وفق مستويات التعليم المختلفة، النوع الاجتماعي وما شابه، من خلال حوار مشترك مع الجهات المهنية الميدانية.

מסמך זה מהווה תקציר לדוח הצעירים הנכתב במסגרת יישום פרק ג.1 בהחלטת הממשלה 1279, 'מהלך חברה אזרחית', שמוביל האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב, סביב שלושה מיקודים: הגיל הרך, צעירים וחיזוק ארגוני חברה אזרחית והון אנושי בחברה הבדואית.

בדוח זה נבחנו:

א. השפעת רמות ההשכלה על רמות התעסוקה והשכר בקרב צעירים בדואים לאורך תקופת הבגרות בהתווה. באמצעות נתונים אלו אופיינו היקף הצעירים הנמצאים ב"מסלול" או מחוץ ל"מסלול" וכן המסלולים המרכזיים בהם נמצאים הצעירים לאורך שנים אלו.

ב. כיסוי קהלי יעד ספציפיים בקרב אוכלוסיית הצעירים הבדואים על ידי תוכניות הפעלות בשטח במסגרת ארגוני חברה אזרחית והחלטות החומש.

נתונים אלו מאפשרים הגדרה של קבוצות מרכזיות בקרב הצעירים והצעירות הבדואים, תוך זיהוי של חסמים, נקודות מפנה ותחומים בהם רצוי להתמקד בכדי לקדם את האוכלוסייה, ומאפשרים חשיבה על מענים דיפרנציאליים ברמה המקומית.

חישוב המסלולים העיקריים נבנה על בסיס הנתונים המלאים של גילאי 18-27 והנתונים המלאים אשר נמצאים בדאשבורד ([קישור לנתונים](#)).

נתיבים להשכלה ותעסוקה

חלק זה מציג את הנתיבים העיקריים שבהם עוברים צעירים וצעירות בדואים בגילאי 18-27, על בסיס השילוב של נתוני השכלה, תעסוקה ושכר, כפי שפורט לעיל ([הרחבה בדאשבורד](#)).

חמשת הנתיבים משמשים מפת דרכים שדרכה ניתן לראות את התנועות המרכזיות במהלך גיל הצעירות, ומסייעים לזהות נקודות מפנה, חסמים, ומסלולי מוביליות מרכזיים.

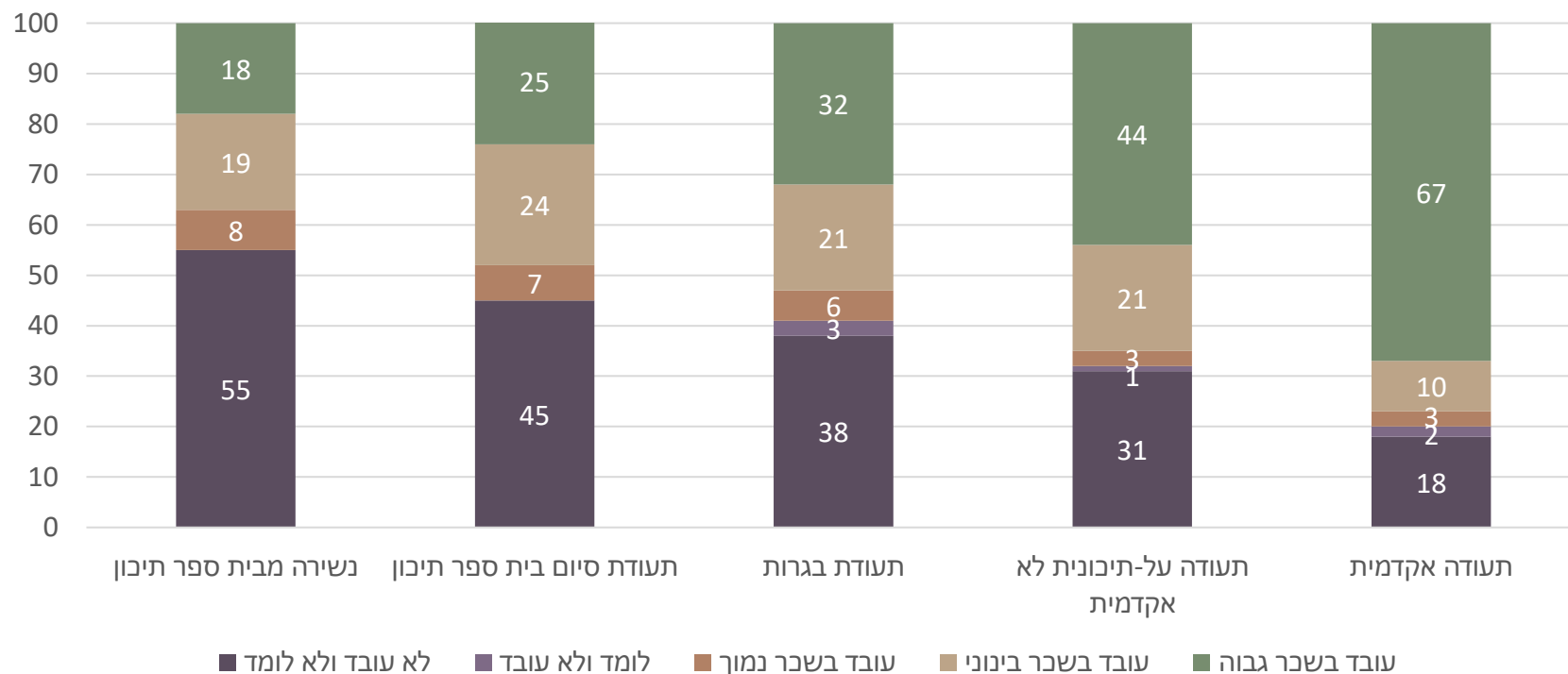
*האחוזים המופיעים חושבו מתוך רמות ההשכלה הרלוונטיות לכל נתיב בגילאי 20-27 כמפורט בהמשך, למעט בעלי תעודה על-תיכונית ותעודה אקדמית שחושבו מקרב כלל בעלי התעודה.

נתיבים להשכלה ותעסוקה: סטטוס עבודה/לימודים בגיל 27 (גברים)

הגרפים הבאים מציגים את רמות התעסוקה והשכר על פי רמות ההשכלה, בקרב צעירים וצעירות בדואים, בגיל 27 – סוף תקופת הברות בהתהוות. גרף זה מציג את הגברים והגרף בשקף הבא מציג את הנשים. הצעירים הנמצאים בסטטוס 'לא עובד ולא לומד' הוגדרו כמי שאינם נמצאים במסלול.

התפלגות סטטוס עבודה/לימודים בגיל 27 על פי רמות השכלה, גברים, 2023 (%)

בקרב הגברים, ניתן לראות שככל שרמת ההשכלה עולה, יורד שיעור הצעירים שאינם עובדים ואינם לומדים, ובמקביל עולה שיעור המועסקים בשכר גבוה באופן כללי וכן חלקם מקרב העובדים.

- עבודה בשכר נמוך: שכר חודשי ממוצע בין 1,325 ₪ ל-5,300 ₪; עבודה בשכר בינוני: שכר חודשי ממוצע בין 5,300 ₪ ל-9,000 ₪;
- עבודה בשכר גבוה: שכר חודשי ממוצע מעל 9,000 ₪. סטודנטים עובדים מתחלקים לפי רמות השכר, כשאר העובדים.
- כל מי שאינו עובד או עובד אך מרוויח עד ל-1,325 ₪ ואינו סטודנט, הוגדר כ"לא עובד ולא לומד".

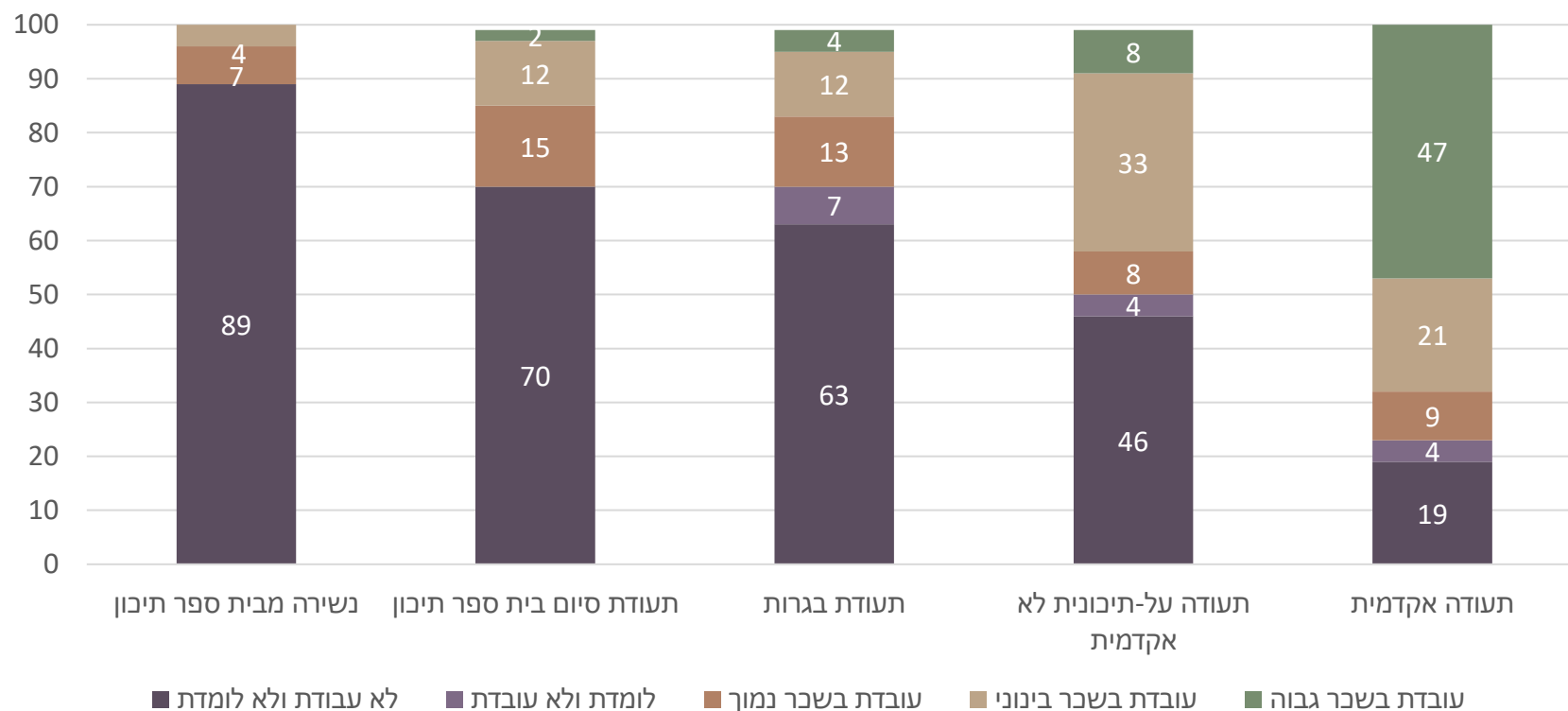
נתיבים להשכלה ותעסוקה: סטטוס עבודה/לימודים בגיל 27 (נשים)

בקרב הנשים, בדומה לגברים, ככל שההשכלה עולה, ניתן לראות שיפור בשיעורי התעסוקה וירידה בשיעורי הנשים שאינן עובדות ואינן לומדות.

עם זאת, שיעורי התעסוקה של הנשים נמוכים באופן משמעותי משיעורי התעסוקה של הגברים, מלבד בקרב בעלי תעודה אקדמית.

בנוסף, בעוד בקרב הגברים גם בעלי רמות השכלה לא אקדמית משתלבים בתעסוקה ברמות שכר גבוהות, בקרב הנשים רק בעלות תעודה אקדמית משתלבות ברמת השכר הגבוהה בשיעורים משמעותיים.

התפלגות סטטוס עבודה/לימודים בגיל 27 על פי רמות השכלה, נשים, 2023 (%)

כיסוי מענים – המשגת עולם הצעירים

בפרק זה הומשג ה'עולם' בתוכו נעים הצעירים הבדואים. לשם כך, אופיינו תתי קבוצות בקרב צעירים בדואים בגילאי 18-27 במהלך שלבי המעבר מהתיכון אל החיים הבוגרים, על בסיס רמת ההשכלה התיכונית שלהם (מאפיין מרכזי המשפיע על השתתפותם בתוכניות בשטח וכן בלימודי ההמשך).*

נתונים אלו מוצלבים עם התוכניות והמענים המופעלים עבור החברה הבדואית על ידי ארגוני החברה האזרחית ובמסגרת פעילות משרדי הממשלה תחת החלטות הממשלה 1279 ו-549, כדי להעריך את שיעורי הכיסוי בקרב אותם קהלי היעד. לא נכללו במיפוי זה תוכניות ממשלה נוספות.

שדה הצעירים הומשג באופן הבא:

- **שתי 'יבשות'** – שלב התיכון מחד (גילאי 16-18) ושלב הבגרות מאידך (גיל 27 ואילך).
- **'מים סוערים'** – מאפיינים את תקופת הבגרות בהתהוות, תקופת המעבר מסיום גיל התיכון (18) ועד תחילת החיים הבוגרים (27).
- **ארבעה 'איים'** – הכוללים את סוגי ההשכלה, ההכשרה והעבודה העיקריים בדרך לחיים הבוגרים.
- **שמונה 'גשרים'** – שלבי המעבר בין 'יבשת התיכון' לכל 'אי', ולאחר מכן בין כל 'אי' לבין 'יבשת גיל 27'.
- **קהלי יעד ותוכניות:** בכל 'יבשת', 'גשר' ו'אי' מאופיינים קהלי היעד הרלוונטיים והתוכניות הפועלות עבורם. כמו כן קיימות תוכניות המהוות 'גלגלי הצלה' עבור מי שמצוי בסיכון/נשר מהמסלולים ונמצא ב'מים הסוערים'.

השקף הבא מציג את ה'עולם הצעירים'. להרחבה בנוגע לקהלי היעד וכיסוי המענים בכל שלב, ראו דוח מלא.

כיסוי מענים המשגת שלב המעבר מתיכון לבגרות צעירה

"איים" – מייצגים נקודות מפנה מרכזיות של השכלה, הכשרה או תעסוקה בדרך לחיים בוגרים.

יבשה – גיל 27 – בגרות צעירה:

שילוב מיטבי בחיים הבוגרים עם תום תקופת הצעירות

בעלי תעודת בגרות
 העומדת בתנאי
 סף אקדמיים

יבשה – גילאי תיכון:
 שלב הנעורים, שלאחריו מתחילה תקופת הבגרות בהתהוות.

בעלי תעודת בגרות שאינה עומדת בתנאי סף אקדמיים

גשרים בצד שני – מחברים בין כל אחד מהאיים לבין גיל 27 – בגרות צעירה.

גשרים בצד אחד – מחברים בין בוגרי יבשת התיכון לבין כל אחד מהאיים. כוללים מענים המכוונים לאי הרלוונטי.

בעלי תעודת סיום תיכון

תעסוקה לא איכותית/
 ללא הכשרה

נשרו מבית הספר

גלגלי הצלה – מענים המטפלים בצעירים במצבי סיכון שנמצאים במים הסוערים ומסייעים להם לעלות לגשרים או לאיים.

סיכום המשגת עולם הצעירים – קהלי יעד, כיסוי מענים ומצב הצעירים בגיל 27

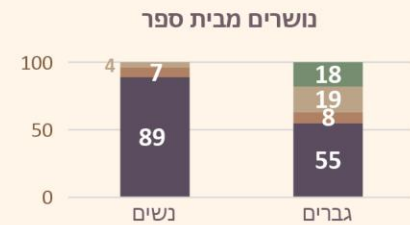

גילאי
תיכון

גיל 27

■ עובדת בשכר גבוה לומדת ולא עובדת.
■ עובדת בשכר בינוני לא לומדת ולא עובדת.
■ עובדת בשכר נמוך

השכלה אקדמית

4,480 סטודנטים
 11 תוכניות (16% מכלל התוכניות לצעירים)
 1,537 משתתפים (34% מקהל יעד זה)

גשר לתעסוקה איכותית בשלב הבגרות:
 3,570 בעלי תואר
 11 תוכניות (16% מכלל התוכניות לצעירים)
 1,385 משתתפים בתוכניות (39% מקהל יעד זה)

גשר להשכלה אקדמית:
 7,300 בעלי תעודת בגרות העומדת בתנאי סף
 17 תוכניות (25% מכלל התוכניות לצעירים)
 1,653 משתתפים בתוכניות (22% מקהל יעד זה)

הכשרת טכנאים והנדסאים

1,129 סטודנטים
 1 תוכנית (1.5% מכלל התוכניות לצעירים)
 373 משתתפים (33% מקהל יעד זה)

גשר לתעסוקה איכותית בשלב הבגרות:
 1,091 בעלי הסמכת הנדסאים
 0 תוכניות
 0 משתתפים בתוכניות

גשר להשכלה טכנולוגית:
 5,000 בעלי תעודת בגרות שאינה עומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים
 0 תוכניות
 0 משתתפים בתוכניות

הכשרות מקצועיות*

5 תוכניות (7.5% מכלל התוכניות לצעירים)
 1,328 משתתפים

גשר לתעסוקה איכותית בשלב הבגרות*:
 0 תוכניות
 0 משתתפים בתוכניות

גשר להכשרת מקצועיות:
 9,360 מסיימי בית ספר ללא תעודת בגרות
 3 תוכניות (4.5% מכלל התוכניות לצעירים)
 171 משתתפים בתוכניות (2% מקהל יעד זה)

תעסוקה ללא הכשרה

1,297 משולבים בתעסוקה בשכר נמוך
 4 תוכניות (6% מכלל התוכניות לצעירים)
 759 משתתפים (58% מקהל יעד זה)

גשר לתעסוקה איכותית בשלב הבגרות:
 0 תוכניות
 0 משתתפים בתוכניות

גשר לתעסוקה ללא הכשרה:
 14,608 נושרים
 0 תוכניות
 0 משתתפים בתוכניות

צמצום פשיעה ואלימות

3,460 בעלי תיקים גלויים
 1 תוכנית (1.5% מכלל התוכניות לצעירים)
 249 משתתפים בתוכניות (7% מקהל יעד זה)

טיפול בצעירים בעלי גורמי סיכון ובמצבי סיכון*
 13 תוכניות (19% מכלל התוכניות לצעירים)
 1,583 משתתפים בתוכניות

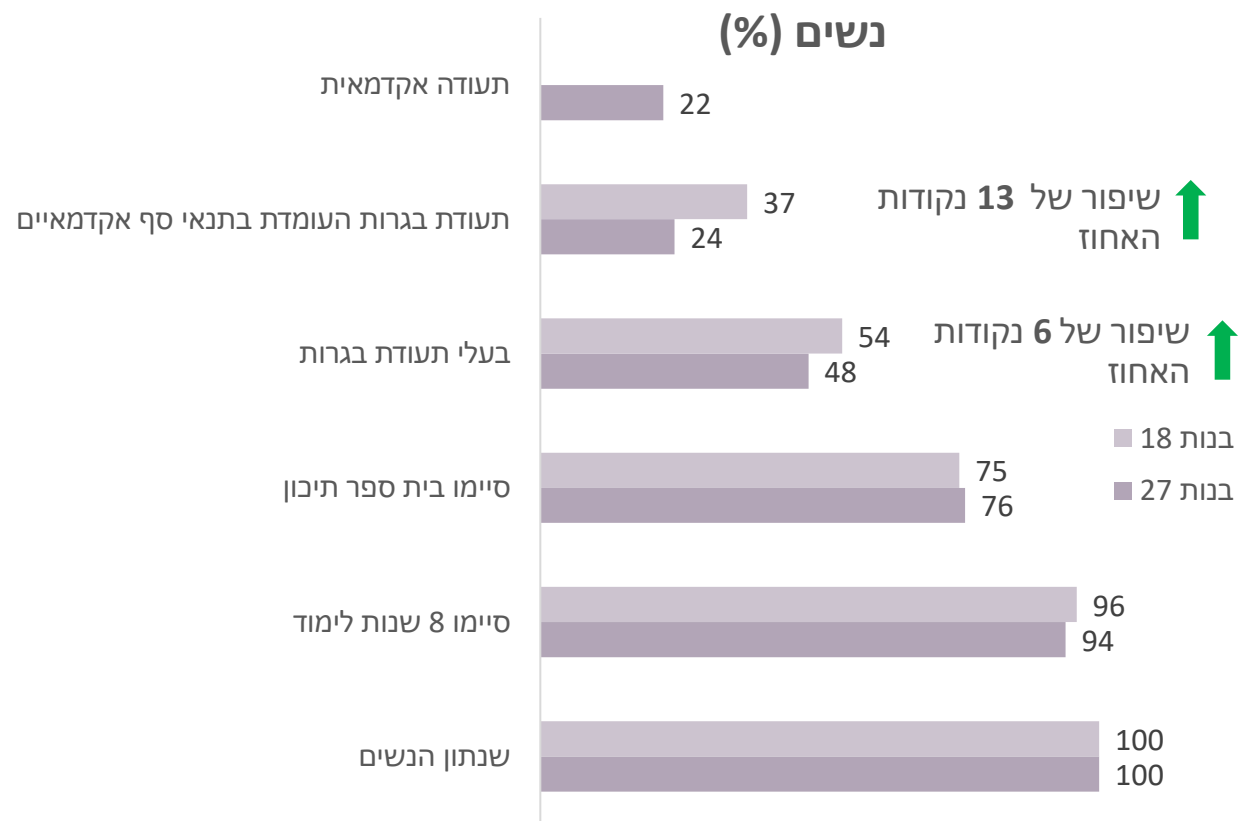
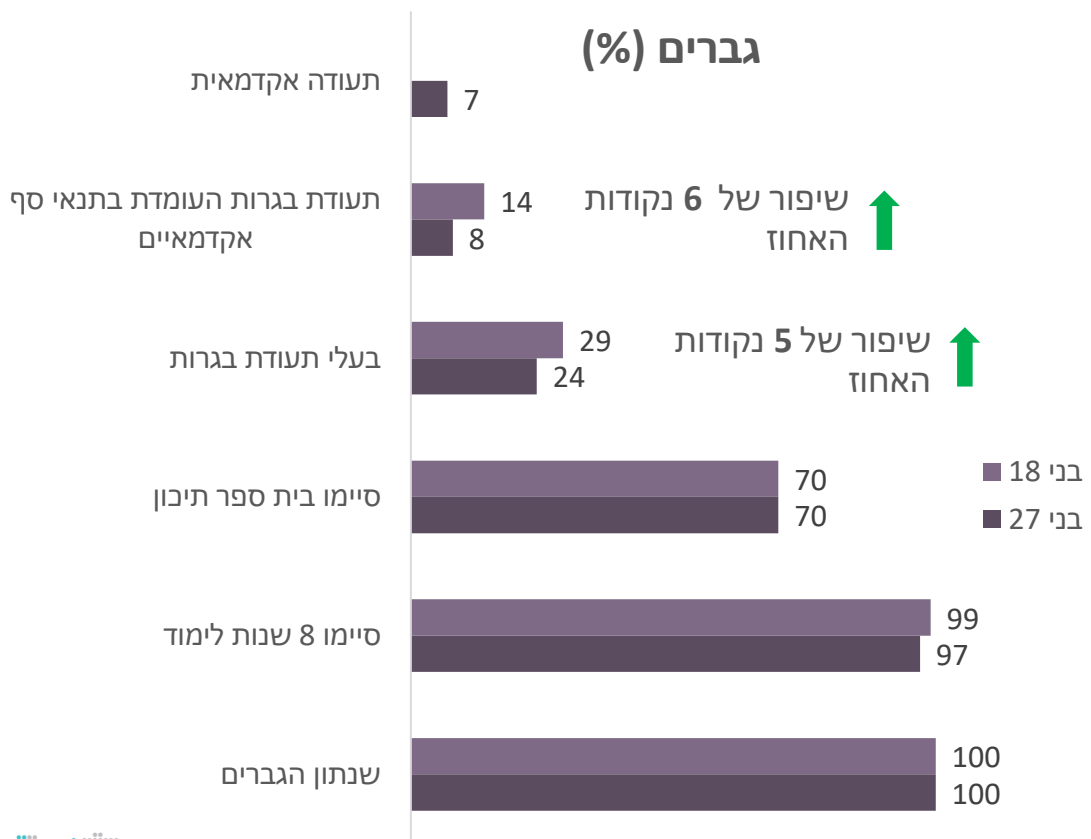
*כפי שצוין לעיל, קהל היעד המדויק אינו ידוע.

כיסוי מענים – התקדמות רמות ההשכלה על פני כעשור

בהתבוננות על רמות ההשכלה בקרב בני 27 ובני 18 (נתוני 2023), ניתן לראות כי הנשים הבדואיות היכן בעלות רמות השכלה גבוהות יותר מהגברים. בנוסף, בקרב בני 27 בשני המינים, **מרבית הצעירים בעלי תעודת בגרות העומדת בתנאי סף אקדמאיים אכן רוכשים גם תעודה אקדמית.**

הנתונים מאפשרים לבחון את התקדמות ההשכלה בחברה הבדואית על פני כעשור על ידי השוואה בין בני 27 (ילידי שנתון 1996) לבין בני 18 (ילידי שנתון 2005). השוואה זו מעידה על **שיפור משמעותי ברמות ההשכלה התיכוניות, בעיקר בבגרות העומדת בתנאי סף אקדמאיים.** מכיוון שנתוני שנתון בני 18 אינם כוללים את אלו שעתידים לשפר את רמות ההשכלה התיכוניות שלהם בשנות הבגרות בהתהוות, הפער צפוי לגדול עוד. עלייה זו היא תוצאה של התפתחויות בחברה הבדואית לצד עלייה בהשקעה הממשלתית והפילנתרופית.

1. חשיבות רמת הבגרות:

- **מרבית הצעירים שהינם בעלי תעודת בגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים הצליחו להשתלב בלימודים גבוהים ולסיים את תקופת הבגרות בהתהוות עם תואר אקדמי.** נתונים אלו מלמדים על החשיבות הרבה של השגת תעודת בגרות איכותית וכן מלמדים כי המשאבים הרבים המושקעים בפלח אוכלוסייה זה נושאים פרי.
- **תואר אקדמי מהווה את המקפצה המשמעותית ביותר לעבודה בשכר גבוה ולצמצום שיעורי חסרי המסלול.** בנוסף, בקרב בעלי תואר אקדמי מצטמצמים פערי השכר בין גברים לנשים.
- **שיעורם הנמוך של גברים בעלי תעודת בגרות ובגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים מהווה חסם לשילובם במגוון תוכניות ומענים, דבר המקשה עוד יותר על השתלבותם בלימודי המשך ותעסוקה איכותית בהמשך הדרך.**

- ## 2. קיים שיעור כיסוי גבוה יותר של תוכניות לבעלי רמות השכלה גבוהות מאשר לבעלי רמות השכלה נמוכות.
- תוכניות אלו קיימות במיוחד בגילאי תיכון, אך גם לאורך תקופת הבגרות בהתהוות, במיוחד עבור סטודנטים ובעלי תארים. נראה כי השקעה זו הביאה לתוצאות משמעותיות המתבטאות בעליה משמעותית ברמות ההשכלה האקדמית. מתוך תובנה זו נראה כי השקעה בהיקפים דומים בקבוצות החלשות תוכל להוביל לשיפור ברמות התעסוקה והשכר.

להלן 10 המלצות מעשיות אשר מתמקדות הן בחיזוק רמת הבגרות כנקודת מפנה מרכזית שעלתה מהמחקר, והן בפיתוח מענים לאוכלוסיות יעד/תחומים בהם מחסור במענים.

1. לחזק מענים לצמצום נשירה ולהעלאת שיעור הזכאות לבגרות, בדגש על בגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים, תוך תשומת לב למאפיינים השונים בין גברים לנשים. כל שיפור ברמת ההשכלה מביא לשיפור בשיעורי תעסוקה וברמות השכר, אך נקודת התפנית היא השגת בגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים, המהווה גורם מכריע ביכולת ההשתלבות בהשכלה גבוהה ובהמשך גם בתעסוקה איכותית – מרבית הצעירים בעלי תעודת בגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים משתלבים באקדמיה.

יישום: מומלץ להציב בתוכנית החומש הבאה יעדי השכלה תיכונית נפרדים לגברים ולנשים.

2. לפתח ולהטמיע מערך הכוון מקצועי-תעסוקתי סדור בבתי הספר התיכוניים, כולל חשיפה למסלולי המשך מגוונים מרמת התעסוקה וההכשרה המקצועית ועד לאקדמיה. קיים קהל יעד משמעותי למסלולי הכשרה מקצועית והנדסאים, שכיום אינו מקבל הכוונה מוקדמת המבוססת על נטיות, הישגים וצרכי שוק העבודה.

יישום: קידום פיילוטים של הכוון הוליסטי בבתי ספר תיכוניים, בשיתוף משרדי החינוך והעבודה, שאינם תלויים בגורם בעל אינטרס הכשרתי.

3. הרחבת המענים למצבי סיכון ותופעות של אלימות ופשיעה: מומלץ לשים במיקוד את הטיפול באוכלוסיות של נושרים וצעירים בסיכון ולפתח שירותים שאינם קיימים בדרום, לדוגמה חלופת מעצר. היקף המענים הקיים רחוק מלתת מענה לצרכים בשטח, ויש לשים זרקור על אוכלוסיית הנושרים מבית הספר אשר יוצאת מהמסגרות הפורמליות בשלב מוקדם.

יישום: מומלץ לתעדף תחום זה בקולות קוראים ייעודיים, ולהוביל תכנון אסטרטגי להקמת מענים חסרים – לרבות עבור נוער וצעירים עוברי חוק – בטווח הקצר ובתוכנית החומש הבאה.

- 4. להרחיב את ה'גשרים', המענים המחברים בין שלבי ההשכלה, ההכשרה והתעסוקה, כגון שנות מעבר, הכנות לפני ההכשרות והשמות לבוגרי אקדמיה, הנדסאים והכשרות מקצועיות. בדגש על המענים שאינם מוכוונים לקהל אקדמאי, בהיותם חסרים במיוחד.**
יישום: עידוד הרחבת מענים קיימים ופתיחת מענים נוספים.
- 5. שילוב גברים בתוכניות ההכון:** בנוסף להעלאת שיעורי הבגרות העומדת בתנאי סף אוניברסיטאיים בקרב גברים, מומלץ לערוך התאמות מבניות בתוכניות ההכון/שנות המעבר מבחינת משך תקופת הפעילות, שעות הפעילות ואפשרות לשלב עבודה במקביל, כדי לאפשר ליותר גברים להשתתף בהן.
יישום: מומלץ לעודד פיתוח מענים ייעודיים לגברים באמצעות קולות קוראים.
- 6. מענים משלימים להנדסאיות:** לבחון ולפתח מענים ייעודיים לנשים בדואיות בוגרות הכשרת הנדסאים, במטרה לשפר את השתלבותן בתעסוקה איכותית.
יישום: בחינה ממוקדת של חסמים להשתלבות (בחירת תחום לימוד, מחסור באפשרויות תעסוקה בקרבת היישובים וחסמים נוספים), ופיתוח מענים משלימים.
- 7. יצירת מסלולי תעסוקה מונגשים לנשים ללא השכלת המשך:** לאור שיעורי ההשתלבות הנמוכים של נשים אלו בתעסוקה, מומלץ לפתח מערך של אפשרויות הכשרה ותעסוקה מונגשות לנשים צעירות ללא השכלת המשך, על מנת למנוע אבטלה כרונית של נשים אלו.
יישום: תמיכה במודלים של תעסוקה חלקית וגמישה שאינה דורשת הכשרה על-תיכונית או שדורשים הכשרה קצרה, לרבות למידה ממודלים קיימים בארץ.

8. הורות צעירה: לשלב הסתכלות מערכתית המחברת בין מענים לצעירים לבין מענים להורות צעירה. חלק ניכר מהצעירים והצעירות הופכים להורים בגיל צעיר, אך המענים הקיימים מטפלים לרוב בכל תחום בנפרד.

יישום: פיתוח מענים משולבים או התאמת מענים לצעירים כך שיאפשרו השתתפות של הורים צעירים (למשל מרחב לילדים במהלך סדנאות).

9. חיזוק יחידות הצעירים: לחזק את יחידות הצעירים כתשתית מרכזית ואסטרטגית המלווה את הצעיר מסיום התיכון ועד להתייצבות בשוק התעסוקה לצד הקמת משפחה. על יחידה זו לתווך ולהנגיש לצעירים מענים חברתיים ומסלולי הכשרה רלוונטיים ולזהות צעירים הנמצאים בסיכון וב"סיכון לסיכון".

יישום: סיוע בהקמת יחידות היכן שחסרות וחיזוק היחידות הקיימות באמצעות חיזוק כוח אדם (לדוגמה הוספת תקן רכז שותפויות/מלווה צעירים טיפולי), באמצעות חיזוק התשתית הטכנולוגית ובאמצעות תקצוב תוכניות ופעולות מעבר לתשתית הבסיסית. גיבוש פתרונות ייעודיים לקהילות במגורים שאינם מוסדרים – לדוגמה, באמצעות הפעלת יחידות צעירים ניידות המעניקות שירותים/סדנאות.

10. השלמת ידע חסר: בדוח זה נאספו נתונים ראשוניים מסוגם המאפשרים פילוחים של תתי קבוצות באוכלוסייה. על מנת לאפשר פיתוח שירותים מותאמים לתתי קבוצות אלו מומלץ להשלים את הידע באופן הבא:

א. לבחון באופן שיטתי את תחום ההכשרות המקצועיות עבור צעירים בדואים, כולל ההחזר כלכלי להשקעה והלימה לצרכי השוק. חסרה תמונת עומק לגבי אפקטיביות ההכשרות, תרומתן הכלכלית ותרומתן לתעסוקה יציבה. מומלץ לקדם מחקר ייעודי לצורך דיוק מדיניות ותיעדוף השקעות עתידיות.

ב. לבחון לעומק את מצבם של צעירים בסיכון וב"סיכון לסיכון", כולל כימות של תתי קבוצות בתוכם, מיפוי של תחומי עניין ומסלולים שיכולים להיות אטרקטיביים עבורם וכן הלאה.

ג. לתקף ולדייק את המשגה 'במסלול' ו'שאינם במסלול' לפי רמות השכלה שונות, מגדר וכיוצא באלו על ידי שיח משותף עם גורמי מקצוע מהשטח.